

noutăți

în cercetarea minorităților naționale din România

▪ cărți

Crăciun, Camelia - Francisca Solomon - Valentin Săndulescu - Irina Nastasă-Matei:
***Yiddish Culture in Greater Romania (1918-1940)*. CEU Press, 2025. 240 p.**

Cultura idiș a constituit o parte importantă a peisajului cultural al Europei de Est, de la Marea Baltică până la Dunăre, conectând iudaismul așkenaz răspândit, care reprezenta majoritatea covârșitoare a evreilor care locuiau în această regiune.

În nou-creata Românie Mare, comunitatea evreiască număra peste o jumătate de milion de persoane care încă vorbeau idiș. Pe fondul tendințelor din perioada interbelică, noul stat-națiune s-a confruntat, încă de la început, cu problema antisemitismului. Aceasta a continuat și în perioada următoare, culminând cu ororile Holocaustului, care au distrus cea mai mare parte a comunității vorbitoare de idiș. Cei mai mulți supraviețuitori au fost descurajați să continue să folosească o limbă ce le amintea de un trecut dureros.

Volumul de față examinează mecanismele socio-culturale responsabile pentru restructurarea vieții culturale idiș după schimbările aduse de sfârșitul Primului Război Mondial și de crearea României Mari. El descrie modul în care acest proces a evoluat până în momentul în care regimurile politice au interzis activitatea teatrelor, a presei și, în cele din urmă, însăși utilizarea limbii idiș, făcând astfel imposibilă viața culturală.

Cei patru autori identifică principalele instituții, personalități și proiecte care au promovat viața culturală idiș în România interbelică. De asemenea, ei urmăresc impactul acestei limbi asupra societății românești prin proiecte comune, evenimente și inițiative. O atenție specială este acordată teatrului idiș, care a jucat un rol esențial atât în interiorul comunității, cât și în relația acesteia cu publicul vorbitor de română.

Pentru mai multe informații accesați pagina web a editurii, [aici](#).

Duminică, Gelu: *Dacă nu ești cuminte, vine țiganul și te fură! Mituri, prejudecăți și adevăruri despre romi*. Hyperliteratura, 2025. 224 p.

„Sunt sociolog. Adică un om care încearcă să înțeleagă lumea, uneori chiar și când lumea nu vrea să fie înțeleasă. Sunt și rom, crescut într-o familie în care demnitatea nu era un cuvânt din cărți, ci un mod de a merge mai departe, zi după zi. Tata n-a citit niciodată despre reziliență, dar o trăia. Mama n-a ținut conferințe despre incluziune, dar o practica, cu fiecare mână-ntinsă celor din jur. De la ei am învățat că oamenii nu sunt statistici, ci povești. Că trecutul nu e doar ce s-a

Întâmplat, ci și ce alegem să ne amintim. Și că tăcerea poate fi la fel de apăsătoare ca o minciună.

Cartea aceasta nu e o demonstrație, ci o invitație. Nu pretind că am răspunsuri, dar sper să stârnesc acel *dubito* — îndoiala sănătoasă care ne face să privim dincolo de aparențe, să ne întrebăm *de ce, cum și ce am putea face altfel*. Pentru mine, *dubito* nu e un exercițiu intelectual, ci un act de responsabilitate.

Am scris cu gândul la cei care au fost reduși la tăcere, la cei care au fost învinși fără să fie învinovați, și la cei care încă mai cred că adevărul, oricât de incomod, merită spus. Dacă veți găsi în aceste pagini o fărâmbă de înțelegere, de empatie sau măcar un motiv să vă opriți din goana zilnică și să vă întrebați *oare chiar știm ce-a fost*, atunci poate că n-am scris degeaba.”

Sursă: [Hyperliteratura](#).

Negoi, Ioan Valentin: *Istoria nespusă a romilor din România. De la cea mai lungă perioadă de sclavie din Europa la Holocaust*. Hyperliteratura, 2025. 192 p.

„De ce *romi* și nu *țigani*? De unde au venit și de când trăiesc alături de „noi”? Care era diferența dintre statutul de rob și cel de țăran legat de pământ? Ce s-a întâmplat de-a lungul uneia dintre cele mai lungi perioade de sclavie din Europa și din lume, de aproape cinci secole, și cum robii romi au fost baza economică a Țărilor Române? Care au fost legile cele mai dure ale asupririi, când și cum a venit momentul eliberării și de ce am ajuns nu foarte departe la Holocaust, pe care de cele mai multe ori nici nu l-am recunoscut? Sunt doar câteva din întrebările la care răspunde această carte, arătând felul în care cei asupriți au devenit asupritori.”

Sursă: [Hyperliteratura](#).

Negura, Petru - Andrei Cusco - Svetlana Suveica (eds.): *Nationalism From Below in the East European and Soviet Borderlands. Popular Responses to Nation-Building, 1900-1940*. Bloomsbury Publishing, 2025. 320.

Volumul reunește contribuții care analizează reacțiile populațiilor locale la proiectele de naționalizare și construire a statului din prima jumătate a secolului al XX-lea. Concentrându-se asupra reacțiilor de jos în sus, periferice și marginale, la eforturile de construire a națiunii impuse de sus în jos, volumul acoperă regiunile de frontieră ale României, Austro-Ungariei (înainte de 1918), Poloniei, Finlandei, Imperiului Rus și URSS între anii 1900 și 1940.

Istoriografia continuă să acorde prioritate abordărilor de sus în jos, axate pe elite, instituții și politici oficiale. În pofida unor lucrări remarcabile anterioare pe această temă, studiile aprofundate care oferă perspective de jos în sus asupra acestor regiuni rămân rare. Volumul își propune să corecteze acest dezechilibru, punând accentul pe percepțiile, discursurile și

practicile cotidiene ale oamenilor obișnuiți confrunțați cu agendele (adesea represive) de construire a națiunii și a statului. De asemenea, volumul abordează multiple niveluri de interacțiune socială (combinând perspectivele „de sus”, „de jos” și „din mijloc”), implicând mai multe categorii de actori și navigând prin diferite scări de analiză. Studiile de caz individuale și comparative explorează particularitățile sociale și politice ale diverselor comunități locale, în special formele lor evolutive de identificare națională din regiunile învecinate.

Acest volum contribuie atât la studiile despre naționalism – printr-o abordare critică a conceptelor de etnicitate cotidiană și de „indiferență națională” –, cât și la studiile despre zonele de frontieră, printr-o perspectivă trans-sectorială ce pune accent pe capacitatea de acțiune a diferitelor comunități marginalizate.

Mai multe informații despre volum găsiți pe pagina web a editurii, [aici](#).

■ reviste, articole

Anthonj, Carmen - Karen Setty - Christoph Hoeser - Joe Brown - Lukáš Ihnacik - Kasandra Poague: Assessing water and health insecurity in informal settlements: Bringing Europe's invisible, marginalized Roma communities into focus. A systematic scoping review. *Social Science & Medicine*, Vol. 384, 2025, doi.org/10.1016/j.socscimed.2025.118526.

Grupurile vulnerabile aflate la marginile societăților europene, precum populația romă, trăiesc adesea în locuințe nereglementate, unde nu au acces la apă potabilă sigură, la servicii de salubritate și la gestionarea deșeurilor. Invizibilitatea acestor grupuri și lipsa informațiilor fiabile și actualizate complică înțelegerea lacunelor în furnizarea serviciilor, a riscurilor pentru sănătate și a potențialului de sprijin prin intervenții direcționate. Articolul realizează o revizuire sistematică de tip *scoping review* pentru a surprinde stadiul actual al evaluării insecurității legate de apă și sănătate în comunitățile rome din Europa. Calitatea metodologică a studiilor incluse a fost evaluată folosind Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT), versiunea 2018. Rezultatele au arătat un corp de cercetări bazate pe metode de evaluare disparate, deși majoritatea studiilor au combinat mai multe metode. Acestea s-au concentrat adesea pe aspecte înguste, neglijând o abordare sistemică mai amplă sau au omis etapele de acces la comunitate, participare și sinteză, necesare pentru adaptarea metodelor de cercetare existente la contexte și medii mai dificile. Unele metode, deși esențiale pentru înțelegerea insecurității legate de apă și sănătate, au fost subreprezentate. Printre acestea se numără testarea calității apei, determinarea prevalenței periodice a simptomelor auto-raportate și abordările longitudinale. De asemenea, studiile nu au valorificat pe deplin potențialul metodelor utilizate, de exemplu, folosirea datelor geospațiale pentru cartografierea riscurilor sau pentru analize spațiale. Majoritatea studiilor nu au oferit descrieri detaliate ale contextului, nici considerații etice, analize ale riscurilor implicate sau strategii de reducere a acestora. Autorii propun

alternative pentru a aborda în mod mai sistematic lacunele de date și pentru a implementa metode de evaluare de ultimă generație, care să corespundă mai bine provocărilor legate de serviciile de apă și sănătate cu care se confruntă comunitățile aflate la marginile societății.

Ducu, Viorela - Iulia Hossu - Áron Telegdi-Csetri: The Well-Being of Transnational Families: Views and Relationality. *Global Networks*, vol. 25, no. 4, Open Access, <https://doi.org/10.1111/glob.70031>

Un concept complex și disputat, „bunăstarea individuală” a fost cercetată pe larg, „bunăstarea familiei”, însă, ca ceva reprezentând mai mult decât suma bunăstării membrilor săi, a fost mai puțin studiată. Cercetarea de față analizează sensul colectiv, relațional și procesual al bunăstării familiale în rândul familiilor transnaționale ucrainene și moldovene, prin pluralitatea de voci și agenție care aparțin atât adulților, cât și copiilor. Părinții migrează pentru a asigura bunăstarea copiilor lor, inclusiv sănătatea acestora, care este esențială pentru bunăstarea familiei. Prin urmare, apare un conflict între bunăstarea materială și cea emoțională, iar familiile transnaționale încearcă să găsească un echilibru între cele două. Familiile mențin dimensiunea relațională a bunăstării prin decizii și strategii comune, precum și prin redistribuirea rolurilor și responsabilităților. Membrii familiei, inclusiv copiii, își reprezintă bunăstarea într-un mod colectiv, ca „bunăstarea noastră”, o stare de împreună și de totalitate relațională, în raport cu care bunăstarea individuală rămâne relativă.

Joskowicz, Ari: Toward a New Integrated History of Roma and Jews in Nazi-Controlled Europe. *Journal of Genocide Research*, 2025, 1-8, <https://doi.org/10.1080/14623528.2025.2518627>

Cercetătorii abordează genocidurile în patru moduri: le compară; le integrează într-o singură narațiune generală; oferă explicații cauzale care leagă apariția unei campanii genocidare de alta sau se concentrează asupra relațiilor dintre grupurile de victime. Bazându-se pe eseurile din acest număr al revistei, articolul explorează modul în care cercetările recente despre romi și evrei ne pot ajuta să depășim unele argumente frecvente din studiile despre Holocaust care derivă din aceste abordări. Plecând de la importanța analizelor locale ale interacțiunilor dintre grupurile de victime, articolul discută cum putem contesta cronologiile consacrate și cum putem depăși o perspectivă centrată pe Berlin în reprezentările despre Holocaustului romilor. Totodată, evidențiază posibilitatea unei istorii integrate a crimelor de război naziste și ale Axei, care să permită experiențelor diferitelor grupuri de victime să modeleze întrebările pe care le formulăm.

Misje, Turid: Experiences of and Resistance against Everyday Racism: Roma Migrants and Social Work(Ers) in Norway. *Nordic Social Work Research*, September 2025, 1-14, <https://doi.org/10.1080/2156857X.2025.2558731>.

Articolul analizează modul în care migranții romi din Norvegia sunt supuși la diferite forme subtile și evidente de rasism anti-rom (antiziganism), precum și formele de rezistență împotriva acestora. Datele provin dintr-un studiu de teren etnografic realizat în Oslo. Studiul arată că romii

sunt percepuți ca indezirabili și nedoriți, fiind rasializați prin asocierea lor cu criminalitatea, cerșetoria și murdărirea spațiilor publice. Autorul utilizează conceptul de „rasism cotidian” pentru a surprinde atât experiențele directe ale rasismului, cât și condițiile macro-sociale care generează și modelează astfel de experiențe. Articolul examinează mai întâi modul în care percepțiile rasializate asupra migranților romi se manifestă în discursul public, în politici și în documente juridice din Norvegia. În continuare, sunt analizate experiențele cotidiene de rasializare și de rezistență ale migranților romi, inclusiv în interacțiunile lor cu sistemul de servicii sociale. Autorul investighează apoi modul în care asistenții sociali care lucrează cu migranți romi se raportează la aceste experiențe și dinamici și cum le gestionează. Analiza arată că, deși asistenții sociali ajung uneori implicați în procese subtile de rasializare, ei contestă și se opun activ discriminării rasiale prin acțiuni de advocacy și prin acte de rezistență la nivel micro, angajându-se astfel într-o practică socială antirasistă.

Szabó, Á. Töhötöm: Egyéni törekvések, újraszerveződő lokalitások és adaptív közösségek: értékek és normák sikeres roma életutakban. [Aspirații individuale, localități în reorganizare și comunități adaptive: valori și norme în parcursurile de viață de succes ale romilor] *Kultúra és Közösség*, 2/2025, 91-102, DOI 10.35402/kek.2025.2.8

Lucrarea analizează modelele de emancipare reușită din unele comunități locale de romi și modul în care acestea se raportează la un discurs narativ și normativ atât local, cât și non-local. Studiul, bazat în principal pe propriile experiențe de teren ale autorului (în regiunile Sălaj, Valea Târnavei Mici și partea de vest a județului Harghita/Hargita), nu consideră succesul ca un proces de la sine înțeles, nici din perspectivă biografică (individuală), nici din perspectivă relațională (comunitară), și își propune, prin urmare, să evidențieze contradicțiile și tensiunile existente. În acest scop, lucrarea tratează conceptele de mobilitate socială, agenție și habitus ca termeni-cheie și le examinează în contextul lor de ancorare comunitară.

■ proiecte, rapoarte de cercetare

Rights of Roma and Travellers in 13 European countries. Perspectives from the Roma Survey 2024. European Union Agency for Fundamental Rights, 2025.

Raportul analizează drepturile fundamentale și condițiile de viață ale romilor din 10 state membre ale Uniunii Europene și 3 țări candidate. Sondajul evaluează progresele înregistrate în direcția obiectivelor pentru 2030 stabilite în Cadrul strategic al UE pentru romi, acoperind domenii precum discriminarea, sărăcia, educația, ocuparea forței de muncă, sănătatea și

locuirea. În pofida unor îmbunătățiri, majoritatea țărilor membre ale UE nu sunt pe cale să atingă obiectivele la nivel european stabilite în Cadrul strategic al UE pentru romi până în anul 2030.

Raportul poate fi vizualizat integral [aici](#).

O'Flaherty, Michael: *The Unheard 12 Million. The unstoppable voices of Roma and Traveller Women*. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, 2025.

În ciuda vocilor lor clare și puternice, care cer dreptate și egalitate, romii și membrii comunităților de nomazi (travellers) sunt adesea excluși sistematic, ignorați și confrunțați cu ură și discriminare violentă în mult prea multe locuri.

Cartea spune poveștile tulburătoare ale celor aflați în prim-planul luptei – în special femei și fete rome și travellers – care luptă pentru propriile lor drepturi și pentru drepturile celor împinși la marginile societății. Ele sunt agenții esențiali ai schimbării, care oferă sprijin, construiesc punți și aduc speranță acolo unde sistemele au eșuat. Ele se străduiesc să modeleze un viitor în care toți oamenii să poată trăi în siguranță și demnitate.

Bazată pe călătoriile și întâlnirile personale ale comisarului pentru drepturile omului, Michael O'Flaherty, cartea aduce în prim-plan realitatea dureroasă a experiențelor acestor comunități, prin relatări directe și citate autentice ale romilor și ale membrilor comunităților travellers, asigurându-se că cererile lor pentru acces egal la drepturi și oportunități sunt auzite. Textul este întărit de o narațiune vizuală impresionantă, fotografiile care redau cu forță complexitatea vieții de la marginile societății.

Sursă: [aici](#).

■ filme

***A gyöngy és árnyékai*. [Perla și umbrele ei. În amintirea Évei Gyimesi], 2025, regizor Jakabffy Tamás**

Gyimesi Éva (Cluj, 1945–2011) a fost una dintre cele mai proeminente intelectuale maghiare din România. Gyimesi Éva a fost lingvistă, istoric și teoretician al literaturii maghiare, profesoară universitară la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai. A criticat deschis conformismul ideologic și lipsa de libertate din perioada comunistă, apărând valorile etice, umaniste și autonomia spiritului critic.

noutăți

în cercetarea minorităților naționale din România
august-septembrie 2025

Filmul documentar în trei părți (cu subtitrare în limba română) este disponibil pe YouTube.

Primul episod poate fi vizionat [aici](#), al doilea [aici](#), iar al treilea [aici](#).

■ despre buletinul informativ Noutăți

Scopul proiectului este colectarea și difuzarea informațiilor despre lucrările științifice recent apărute în domeniul cercetării minorităților naționale din România, respectiv evenimentele de importanță majoră din această arie. Lucrările științifice și evenimentele incluse în acest buletin informativ nu constituie o listă completă. Cei interesați să coopereze la realizarea buletinului informativ sunt rugați să ne contacteze la adresa: centru.doc@ispmn.gov.ro.